

Ortodoxie și false credințe

Cum să afli calea către Hristos

ANDREW STEPHEN DAMICK

Traducere din limba engleză și note de
DRAGOȘ DÂSCĂ ȘI PR. LUCIAN FILIP

Colecția *Apologetica*

Seria *Studii*

5

Carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA

Iași, 2022

Cuprins

Cuvânt înainte	15
Prefață la ediția revizuită	19
Prefață la prima ediție	27
Introducere: DOGMA CONTEAZĂ	31
Chestiunea adevărului	33
Scopul religiei	36
Importanța adevărului	38
Despre câțiva termeni tehnici	40
Scurtă privire asupra istoriei creștinismului	42
Capitolul I: ORTODOXIE, FALSE CREDINȚE, EREZIE ȘI ISTORIE	45
Conceptia Bisericii Ortodoxe despre neortodocși	45
Fundamentele învățaturii creștine ortodoxe	50
<i>Sfânta Treime</i>	50
<i>Iisus Hristos</i>	50
<i>Mântuirea și Biserica</i>	51
Principalele erezii istorice	52
Capitolul II: ROMANO-CATOLICISMUL	61
A născut Marea Schismă o nouă religie?	61
Marea Schismă	62
Diferențe de viziune	64
<i>Dezvoltarea doctrinei</i>	64
<i>Credință și rațiune</i>	66
<i>Spiritualitate</i>	68
Dogmele papale	70
<i>Supremația papală</i>	70
<i>Infailibilitatea papală</i>	77
Un alt Dumnezeu?	80
<i>Filioque</i>	80

<i>Simplitatea divină absolută</i>	83
<i>Harul creat</i>	86
Mântuirea	88
<i>Mântuirea necatolicilor</i>	88
<i>Păcatul originar</i>	90
<i>Imaculata concepție</i>	93
<i>Meritul și satisfacția</i>	95
<i>Purgatoriul și indulgențele</i>	99
Validitatea sacramentală	103
Apropiați, dar în continuare îndepărtați: teologie, aspecte liturgice. Reunirea	108
Capitolul III: REFORMA MAGISTERIALĂ	113
Sfârșitul Europei romano-catolice	113
Cele cinci <i>Sola</i>	114
<i>Sola Scriptura</i>	115
<i>Sola fide</i>	123
<i>Sola gratia</i>	127
<i>Solus Christus</i>	129
<i>Soli Deo gloria</i>	130
Denominații născute din Reforma magisterială	132
Luteranismul	132
Bisericile reformate	136
<i>Calvinismul</i>	136
<i>Zwinglianismul</i>	142
<i>Arminianismul</i>	143
Anglicanismul și moștenitorii săi	144
<i>Metodismul</i>	147
Teren comun: perspectiva unei uniri posibile	148
Capitolul IV: REFORMA RADICALĂ	153
Sfârșitul ecleziologiei	153
<i>Pietismul</i>	156
<i>Antinomianismul</i>	159
<i>Scriptură și tradiție</i>	160
<i>Anticlericalism și antisacramentalism</i>	163
„ <i>Botezul credincioșilor</i> ”	165
<i>Marea Apostazie</i>	167

<i>Biserica nevăzută</i>	171
<i>Respingerea învățăturilor creștine fundamentale</i>	173
Familii și mișcări denominaționale	175
<i>Anabapțiștii</i>	175
Menoniții	175
Comunitatea amish	175
<i>Moravii</i>	177
<i>Puritani</i>	179
<i>Quakerii și Tremurătorii</i>	180
<i>Bapțiștii</i>	182
Puncte comune	183
Capitolul V: EVANGHELISM ȘI REVIVALISM	187
Sfârșitul liturghiei	187
Marile Treziri	189
Noii gnostici?	192
<i>Individualism</i>	195
<i>Credința înseamnă cunoaștere?</i>	201
<i>Dualismul</i>	204
<i>Escapism</i>	209
<i>Experiență și entuziasm</i>	213
Familii și mișcări denominaționale	216
<i>Restauraționismul</i>	217
<i>Adventismul</i>	220
<i>Mișcarea Sfințeniei</i>	222
<i>Dispensaționalismul</i>	224
<i>Liberalism și fundamentalism</i>	226
<i>Mișcarea mega-bisericilor</i>	227
Viitorul protestantismului evanghelic	229
<i>Biserica emergentă</i>	230
<i>Mișcarea misională</i>	232
<i>Noul calvinism: tânăr, neliniștit și... reformat</i>	234
<i>Viitorul străvechi:</i>	
<i>asimilarea Sfintei Tradiții de protestanții evanghelici</i>	236
Concluzii	240
Capitolul VI: PENTECOSTALISMUL	243
Ploaia târzie	243

Mișcarea Sfințeniei și originile pentecostalismului	244
„Un puternic val al mântuirii”	250
<i>Mișcarea Credința Apostolică</i>	251
<i>Trezirea de pe Strada Azusa: răspândirea pentecostalismului</i> ...	256
Mișcarea harismatică	261
Al treilea val al pentecostalismului	265
Mișcarea Cuvântul Credinței	268
<i>„Bunicul” Mișcării Cuvântul Credinței</i>	270
<i>Vindecarea prin credință devine dominantă</i>	271
<i>Mișcarea Cuvântul Credinței capătă formă</i>	273
<i>Evangelhia prosperității</i>	278
Practici, concepte și caracteristici ale pentecostalismului	280
<i>A doua Cincizecime</i>	281
<i>Vorbirea în limbi</i>	283
<i>Vindecarea prin credință</i>	287
<i>Profeția</i>	291
<i>Ungerea</i>	293
<i>Spectacol și celebritate</i>	294
<i>Nu-l atingeți pe unsul Domnului!</i>	295
Este posibil? Pentecostalii și Ortodoxia	298
Capitolul VII: CREȘTINII MAI PUȚIN PREDOMINANȚI	301
O mulțime de dumnezei, o mulțime de hristoși	301
Universalismul unitarian	303
Gruparea Swedenborg (Noua Biserică)	308
Mormonismul	312
Cristadelfienii	322
Știința Creștină	326
Biserica Unității	329
Martorii lui Iehova	330
Advențiștii davidieni ai celei de-a Șaptea Zi, Filiala davidienilor și Conferința Generală a Bisericii lui Dumnezeu	336
Armstrongismul (Biserica lui Dumnezeu din Întreaga Lume)	339
Calea Internațională	343
Biserica Unificării (Mooniștii)	346
Familia Internațională	351
Un curs despre minuni	355
Concluzii	357

Capitolul VIII: RELIGII NECREȘTINE	359
Multe căi, multe destinații	359
Iudaismul	361
Islamul	365
Druzii, alaiuții și aleviții	372
Zoroastrismul	374
Mandeismul	377
Yazdanismul: yazidiții și yarsanii	379
Credința Bahá'í	382
Hinduismul	384
Budismul	388
Jainismul	391
Sikhismul	394
Șintoismul și celelalte animisme	395
Cao Dai	398
Religiile contemporane occidentale	400
<i>Santeria</i>	401
<i>Rastafarismul</i>	402
<i>Neognosticismul</i>	404
<i>Neopăgânismul și Wicca</i>	405
<i>Scientologia</i>	407
Culte de marfă	410
Concluzii	412
Epilog: RELAȚIILE CU NEORTODOCȘII	415
Anexa 1: ATEISM ȘI AGNOSTICISM	427
Anexa 2: CUM ȘI DE CE AM DEVENIT CREȘTIN ORTODOX	431
Anexa 3: SCURT ÎNDRUMAR ORTODOX	445
Anexa 4: SCURT ÎNDRUMAR DESPRE EREZII	447
Bibliografie	449
Indice general	457

*Vă îndemn, fraților,
pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos,
ca toți să vorbiți la fel
și să nu fie dezbinări între voi;
ci să fiți cu totul uniți
în același cuget și în aceeași înțelegere.
(I Corinteni 1, 10)*

CUVÂNT ÎNAINTE

A scrie o prefață este întotdeauna o mare onoare. Cu toate acestea, este o bucurie deosebită când prefața aparține unei cărți scrise de unul dintre foștii mei studenți. Îl cunosc pe părintele Andrew de multă vreme ca fiind un scriitor excelent, un teolog veritabil și un propovăduitor înfocat al credinței sale.

Trăim într-o societate influențată de o mulțime de confesiuni creștine diferite și culte necreștine. Studiarea unor astfel de religii ne lasă deseori confuzi și nedumeriți. Spre deosebire de majoritatea creștinilor ortodocși din întreaga lume care trăiesc în țări tradiționale ortodoxe, noi, care trăim în țările occidentale, ne confruntăm cu o experiență care nu se compară cu o alta, poate cu excepția celei a primilor creștini. Acei primi următori ai „Căii” s-au aflat într-o lume greco-romană plină de numeroase secte și religii. Și la fel ca noi, mulți romani au explorat religii și practici care nu erau tradiționale – nu erau practicate de strămoșii lor. Nu în ultimul rând, la fel ca în lumea noastră de astăzi, sincretismul religios era ceva obișnuit.

Acesta este motivul pentru care *Ortodoxie și false credințe* mi se pare o carte atât de necesară. Ea este valoroasă atât pentru creștinii ortodocși, cât și pentru cei neortodocși, atât pentru cei erudiți, cât și pentru începători. Pr. Andrew Stephen Damick ne oferă o carte care poate ajuta la alungarea ignoranței pe care mulți dintre noi trebuie să o recunoască în ceea ce privește cunoașterea altor tradiții religioase. În calitate de creștini ortodocși, trebuie să ne familiarizăm cu credințele și practicile altora, astfel încât să putem propovădui mai bine propria credință.

O cheie pentru o comunicare eficientă este atât cunoașterea subiectului, cât și cunoașterea publicului. Mai mult decât atât, exercițiul de învățare despre alte credințe ne oferă un context mai rafinat în care să înțelegem mai bine credința noastră – un

context care are rolul de fundal pentru reliefaarea mult mai clară a subiectului principal, credința adevărată.

Scopul acestei cărți nu este triumfalist; lucrarea nu este nici o simplă apologie pentru credința ortodoxă. Ea este mai degrabă o explorare a peisajului religios al societății, iar în această incursiune, patria noastră spirituală – credința ortodoxă – are rolul de piatră de încercare cu ajutorul căreia putem compara și înțelege cultele religioase din societatea modernă. Din acest motiv, *Ortodoxie și false credințe* poate fi utilă și pentru acel prieten care spune că este „interesat de spiritualitate” și care vrea să afle mai multe despre alte credințe.

Stilul părintelui Andrew este clar și textul ușor de citit. Prezintă cu minuțiozitate peisajul religios, însă nu excesiv de detaliat. Sunt oferite numeroase detalii istorice pentru ca cititorul să-și facă o opinie corectă și lasă ca fiecare tradiție să vorbească de la sine. Autorul are grijă ca trăsăturile complexe ale fiecărui cult să fie prezentate pe înțelesul tuturor.

Analiza romano-catolicismului arată capacitatea autorului de a distila diferențele principale dintre credința ortodoxă și cele heterodoxe. Părintele Andrew continuă să abordeze în detaliu problemele-cheie citate de obicei ca motive ale Marii Schisme dintre Roma și Biserica Răsăritenă – infailibilitatea, supremația papală, *filioque* – și celelalte puncte de divergență doctrinară, liturgică și ecleziologică. Priceperea și precizia sa în identificarea și articularea evenimentelor și a învățăturilor care au născut aceste diferențe fac ca abordarea diviziunilor dintre tradițiile răsăritene și latine să fie deosebit de utilă pentru cititorul care dorește să le înțeleagă mai profund.

Una dintre preocupările principale din această carte este evaluarea consecințelor pe care credințele religioase le au asupra adeptilor acestora. Este combătută retorica ideologiei care afirmă că „toate religiile sunt la fel” și ipoteza omniprezentă și acceptată adesea inconștient că ceea ce credem sau setul de concepte pe care le îmbrățișăm ca fiind adevăr nu se deosebesc de alte credințe sau concepte, în ceea ce privește validitatea religioasă sau practică.

Este binevenită și utilă includerea unui capitol despre creștinii care nu aparțin cultelor majoritare, cum ar fi mormonii, universalisții unitarieni și scientologii creștini. Mulți oameni nu

înțeleg cât de importante sunt aceste grupuri și de ce Biserica Ortodoxă și multe culte creștine tradiționale nu le consideră creștine.

Poate că un beneficiu și mai mare pentru cititor este capitolul despre religiile necreștine, o categorie la care aderă un număr tot mai mare de oameni. Adeseori știm prea puțin despre credințele necreștine. Gândiți-vă la deosebirea dintre musulmanii sunniți și șiiți. Câți creștini sunt conștienți de existența unei astfel de deosebiri? Părintele Andrew oferă răspuns la această întrebare și ne familiarizează cu multe alte aspecte ale islamului, pe care probabil nu le cunoaștem.

Mulți oameni nu sunt afiliați din punct de vedere religios și se autocaracterizează ca agnostici sau atei sau aderă la un fel de sincretism New Age ce încorporează multe elemente din religiile orientale sau caută să găsească „nucleul” comun al tuturor religiilor.

Discuția despre aceste religii necreștine este utilă, deoarece mulți americani se îndepărtează de creștinism. Datorită faptului că pe măsură ce lumea noastră devine mai globalizată și religiile mai puțin cunoscute sunt mediatizate sau ne întâlnim cu ele când vizităm alte părți ale lumii, acest capitol îi oferă creștinului cunoștințe suficiente pentru a fi informat și respectuos față de celelalte culte, nu temător sau ignorant.

Precum Hristos, Care știa tainele femeii de la fântână și gândurile lăuntrice ale fariseilor care I se împotriveau, ar trebui să luăm în serios sarcina de a cunoaște rădăcinile culturale ale celorlalți, inclusiv ale celor care nu sunt de aceeași credință cu noi. Atunci vom putea îndeplini porunca dată de Apostolul Petru: „Să fiți gata totdeauna să răspundeți oricui vă cere socoteală despre nădejdea voastră, dar cu blândețe și cu frică, având cuget curat” (I Petru 3, 15).

Sfaturile părintelui Andrew din capitolul său despre romano-catolicism este evocator pentru întregul spectru al atitudinii noastre față de persoanele care au o altă credință decât noi și al conversațiilor cu aceștia: „Mai presus de toate, este esențial să înțelegem atât teologia noastră, cât și cea a persoanei din fața noastră”. Sunt sigur că această carte se va dovedi de un real folos pentru pregătirea cititorilor săi ca să se implice cu încredere, dar cu deschidere și smerenie în astfel de conversații.

Cu mare bucurie recomand lucrarea *Ortodoxie și false credințe*, un succes încă de la prima sa apariție¹, această ediție nouă fiind generos adăugită. Cu o sinceră recunoștință față de Dumnezeu pentru părintele Andrew și pentru numeroasele sale realizări în calitate de păstor și cărturar, predicator și scriitor, îi adaug susținerea entuziastă a „Cuvântului înainte” la această contribuție a fostului meu student la corpul în creștere al literaturii însuflețitoare și luminătoare disponibile atât celor care au „văzut Lumina cea adevărată” a credinței ortodoxe apostolice, cât și celor care doresc să afle mai multe despre „credința dată sfinților, odată pentru totdeauna” (Iuda 3).

În sfârșit, cu rugăciuni fierbinți Îl implor pe Domnul, Dumnezeul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos – Calea, Adevărul și Viața – către Care ne îndreaptă cele mai înalte avânturi ale inimii noastre:

Revarsă, Doamne, binecuvântările Tale cele mai alese asupra fiecărui om care citește această carte, dăruind tuturor ocrotirea și iubirea Ta!

† MICHAEL DAHULICH,
Arhiepiscop de New York și New Jersey
Biserica Ortodoxă a Americii (OCA)

---

¹ Tipărită în 2011, la Conciliar Press, în prezent Ancient Faith Publishing. [n.tr.]

PREFAȚĂ LA EDIȚIA REVIZUITĂ

Sunt genul de scriitor care nu este niciodată mulțumit de ceea ce scrie. Chiar de la prima emisiune a programului radiofonic *Orthodoxy and heterodoxy* (*O&h*) [*Ortodoxie și false credințe*], în 2009, și lansarea ulterioară a cărții în 2011, am fost conștient că textul meu nu era așa cum îmi doream să fie. Această conștientizare nu a făcut decât să sporească în anii care au urmat, mai ales pentru că am aflat că textul era folosit în moduri pe care nu le prevăzusem când l-am scris prima dată.

Intenția mea inițială era ca *O&h* să fie o serie educațională de emisiuni cu informații elementare pentru creștinii ortodocși. Drept urmare, chiar dacă detaliile despre învățăturile altor religii nu au fost întotdeauna pe deplin precise sau complete (sau, după cum am aflat mai târziu, corecte), am simțit totuși că am oferit un text acceptabil. Dar am aflat că și neortodocșii ascultă emisiunea sau citesc cartea, și ambele au fost pentru ei ca o introducere în Biserica Ortodoxă, iar, în unele cazuri, chiar s-au alăturat Bisericii. Am devenit conștient că trebuie să fac niște modificări pentru ca modul în care cartea prezintă învățăturile neortodoxe să fie mult mai ușor de recunoscut pentru adepții lor.

Pe măsură ce primeam aprecieri și feedback atât despre emisiuni, cât și despre carte, am aflat că textul nu era chiar ceea ce unii cititori și-ar fi dorit să fie. Dacă sunteți una dintre multele persoane care au scris în mod privat sau public pentru a aduce critici la adresa acestei cărți, vă sunt recunoscător. Mulțumesc!

Unele dintre criticile pe care le-am primit s-au bazat pe faptul că pur și simplu nu eram de aceeași părere cu respectivii cititori. Nu am putut face multe în acest sens. Dar mi-am dat seama, de asemenea, că am greșit în anumite privințe fie pentru că fusesem indus în eroare de ceva ce am citit, fie pentru că nu cercetasem atât de temeinic pe cât ar fi trebuit, fie pentru că ulterior am aflat

mai multe despre subiectele abordate în carte. O parte a procesului de învățare s-a realizat prin intermediul oamenilor care-mi puneau întrebări despre ceea ce scrisesem (la modul critic sau din simplă curiozitate). O parte a procesului de învățare s-a realizat prin discuții cu prietenii. O altă parte s-a înfăptuit prin aprofundarea mai multor lecturi despre toate aceste subiecte fascinante. A trebuit să țin cont și de faptul că situația religioasă „de pe teren” s-a schimbat în anumite privințe de când am început să scriu această lucrare, în toamna anului 2008.

Totodată, am conștientizat că unele subiecte cărora le dedicasem doar un paragraf meritau o abordare mai amănunțită. Cel mai semnificativ rezultat al acestui demers în această nouă ediție este adăugarea unui întreg capitol despre pentecostalism, Mișcarea harismatică și Mișcarea Cuvântul Credinței. Aceste mișcări înregistrează în prezent cea mai rapidă creștere și sunt printre cele mai mari și vizibile părți ale protestantismului, fiind atât de deosebite de evanghelicii și revivaliștii cu care i-am grupat în ediția anterioară încât a trebuit să le rezerv un capitol aparte. Una este ca un luteran să se considere diferit de un prezbiterian, dar altceva este, cred, ca un evanghelic baptist să se considere diferit de un pentecostal. Acest grup reprezintă, din câte mi-am putut da seama, o a patra formă de protestantism și merită astfel propriul său capitol. Pentru că mi-au deschis ochii față de profunzimea, complexitatea și iubirea față de oameni a acestor mișcări, le sunt recunoscător celor doi prieteni „Mike”, Michael Landsman și dr. Michael Petrow, care au oferit, de asemenea, îndreptări și perspective utile în ceea ce privește comentariile mele despre evanghelicii. Într-adevăr, noul capitol despre pentecostalism își datorează existența prieteniei mele cu acești doi oameni extraordinari.

De-a lungul călătoriei care a generat mai multe versiuni ale acestui material, am avut ocazia să mă gândesc puțin și la apologetică, polemică și ecumenism (pentru diferite definiții ale fiecărui termen). Chestiunea relațiilor ortodoxe cu ceilalți creștini și modul în care noi evaluăm teologia și practica lor sunt aspecte inevitabile atunci când o astfel de carte este scrisă. În acest scop, permiteți-mi să subliniez că nu sunt nici expert, nici profesionist în aceste domenii. Scopul meu a fost întotdeauna să alcătuiesc pentru cititor o *introducere* despre principalele probleme legate

de subiect și cele mai importante puncte de vedere despre acestea. Nu mă consider un apologet sau un polemist. Dar nici nu sunt ecumenist – indiferent de definițiile (pozitive sau negative ale) acestui termen. Însă am propriile opinii despre aceste chestiuni, așa că le voi discuta într-un epilog extins.

De ceva vreme m-am tot gândit la o ediție revizuită și adăugită a cărții. Când m-am aplecat din nou asupra textului meu, mi-am dat seama că trebuie să clarific și câteva expresii, să simplific, să extind, să actualizez și, în general, să ofer ceea ce sper că este o carte mai bună – nu doar mai mare – în aproape orice aspect. Acestea fiind spuse, ediția de față este mult mai cuprinzătoare, cu aproximativ 90 % mai mare, în ciuda faptului că am tăiat niște materiale din anexe (care sunt acum disponibile online). Am vrut mai ales să-mi ajustez tonul în anumite locuri, pentru că, deși în cartea inițială am încercat în mod deliberat să fiu cât mai reținut, sunt conștient că, în anumite aspecte, am scris mult prea polemic decât era cu adevărat justificat.

Știu că unii cititori înțelepți vor compara originalul cu ediția revizuită. Ei pot observa pe ici, pe colo un cuvânt sau un citat care a fost tăiat, ceva care a fost acum nuanțat și așa mai departe, și se pot întreba ce anume am vrut să spun printr-o anumită modificare. Majoritatea schimbărilor – care se găsesc în aproape fiecare paragraf – sunt pur și simplu schimbările realizate de un scriitor căruia nu îi place felul în care arată textul său și vrea să-l facă mai grăitor.

Unii cititori pot concluziona dintr-o privire că mi-am îmblânzit punctele de vedere cu privire la ceva, că încerc să strecur altceva. Vă asigur că nimic nu ar putea fi mai departe de adevăr. Eu cred în continuare că Biserica Ortodoxă este Una, Adevărata Biserică a lui Hristos, că nu putem ascunde deosebirile evidente dintre ea și alte culte religioase sau filosofii de viață. Dar cred, în același timp, că, dacă am greșit ceva, trebuie să-l remediez, chiar dacă aspectul în privința căruia noi am greșit se bucură de popularitate în rândul anumitor ortodocși. Nu ar trebui să fim niciodată mulțumiți de repetarea vechilor polemici, mai ales atunci când acele polemici nu s-au bazat niciodată pe o lectură adevărată a ceea ce propovăduiește celălalt grup sau când pur și simplu nu

mai sunt de actualitate, deoarece celălalt grup propovăduiește acum ceva diferit.

Există o mișcare, mai ales vizibilă pe Internet, care se complăce în această repetare și, astfel, servește doar la îndepărtarea oamenilor de Biserica lui Hristos – oameni care nu își recunosc propria credință în ceea ce alții spun despre ei. Repetarea formală a acestor polemici slujește doar pentru a le transmite celor care le citesc că polemistul nu poate fi deranjat să afle adevărul despre ceea ce cred alții.

Uneori, eu însumi m-am făcut vinovat de acest comportament, dar este greșit și îmi pare rău. Ceilalți creștini și membri ai altor religii nu sunt dușmanii noștri și nu folosește nimănui dacă nu dorim să îi cunoaștem.

Îmi cer iertare pentru orice am greșit în trecut și, de asemenea, pentru orice eroare nouă care se va fi strecurat în textul de față.

În procesul realizării acestei noi ediții, am beneficiat de ajutorul multor oameni care sunt nu doar mai inteligenți decât mine, dar și mult mai învățați. În special, sunt recunoscător pentru ajutorul oferit de „Orthodoxy and Heterodoxy Cabal”, o adunare virtuală (și ocazional fizică) de oameni interesați de toate aceste întrebări, dintre care mulți au scris articole pentru site-ul web *Orthodoxy and Heterodoxy*. Avem o discuție continuă între noi despre aproape tot ce se discută în această carte, precum și multe subiecte conexe. Învățătura și înțelepciunea acestor oameni mi-au extins considerabil propria viziune, și mulți dintre ei au contribuit direct la modul cum am abordat scrierea acestei noi ediții. Dintre aceștia, le sunt recunoscător lui Richard Barrett, Jamey Bennett, pr. Lucas Christensen, Serafim Danckaert, prof. Cyril Jenkins, pr. Stephen de Young, dr. Eric Jobe, pr. Joseph Lucas, ierom. Herman (Majkrzak), Gabe Martini, Samuel Noble, Dylan James O'Brien Pahman și pr. Esteban Julio Vázquez.

Principala personalitate din „Orthodoxy and Heterodoxy Cabal”, în ceea ce privește capacitatea sa de a mă obliga la regândirea anumitor aspecte, a fost regretatul pr. dr. Matthew Baker, ale cărui cunoștințe teologice, filosofice și istorice uluitoare erau probabil depășite doar de dragostea sa frățească autentică. Pr. Matthew mi-a arătat, în special cu referire la romano-catolicism și unele forme de protestantism, că trebuie să învăț direct de la catolici și

protestanți înșiși și să nu mă ghidez în principal după ceea ce spun alții despre ei. Deși cartea este în continuare dedicată soției mele Nicole, dedic totodată această ediție revizuită memoriei prietenului meu și colegului de seminar Matt, pe care încă îl plângem și a cărui pierdere nu o putem înlocui. Veșnica lui pomenire!

***

Pe măsură ce am încercat să înțeleg mai bine subiectul abordat și ținând cont de sfaturile pr. Matthew, am avut multe conversații de-a lungul anilor atât cu oameni din afara tradiției ortodoxe, încercând să înțeleg cât mai bine ce cred și cum se roagă, cât și cu ortodocșii care au venit în Biserică din alte culte istorice. Una dintre persoanele care m-a ajutat foarte mult când a venit vorba despre Roma – oferind inclusiv câteva critici bune la adresa aspectelor în care greșisem sau în privința cărora am exagerat – este Dom Benedict Andersen, un călugăr benedictin din Irlanda. Evident, nu am căzut de acord în privința tuturor aspectelor discutate (așadar, să nu-i reproșați niciuna dintre greșelile pe care le voi fi făcut în această ediție!), dar îi sunt recunoscător pentru timpul acordat. Unele persoane din „Orthodoxy and Heterodoxy Cabal” mi-au fost de folos, de asemenea, cu corecturi referitoare la teologia Romei. Pentru că m-a ajutat să înțeleg mai bine luteranismul, îi sunt recunoscător lui John Fenton, ale cărui decenii de experiență și studii în Biserica luterană – Sinodul Missouri l-au ajutat să-mi ofere multe corecții utile atât în privința teologiei și istoriei luterane, cât și a Reformei timpurii în general. Gregory Hogg, un alt fost pastor luteran, m-a ajutat să înțeleg mai bine hermeneutica luterană.

Pr. Stephen de Young și prof. Jenkins m-au ajutat să înțeleg lumea reformată mult mai în profunzime, ei făcând parte din aceasta. Iar o altă cunoștință din tradiția reformată care este prietenoasă cu ortodocșii, Russell Vincent Warren, mi-a oferit multe comentarii utile. În privința anglicanismului, îi sunt recunoscător lui Nicholas Alford și Alban Waggener; ambii au făcut parte din această confesiune, iar acum sunt preoți ortodocși. Pr. Alban a fost episcop în *Continuum-ul anglican*.

În afară de ajutorul pe care l-am primit de la cei doi „Mike” cu privire la pentecostalism și ramurile acestuia, îi sunt dator lui

Barnabas Powell, un fost pastor pentecostal care obișnuiește să spună cu drag despre pentecostali că au fost „tribul” său timp de mulți ani înainte de a deveni creștin ortodox; precum și lui David Ford, care a aparținut aceleiași mișcări înainte de a deveni ortodox. În ceea ce privește grupurile creștine din afara tradițiilor, am primit ajutor valoros de la decanul Thomas Crowe, mai ales cu privire la mormoni. Pentru necreștini, Samuel Noble și-a folosit cunoștințele extinse de limbă, cultură și religie semitice pentru a mă ajuta cu religiile din Orientul Apropiat (precum și cu cele din Orientul Îndepărtat), în timp ce experiența vastă a lui Derick Mattern mi-a venit în ajutor pentru religiile din Orientul Îndepărtat. Iar dr. Jobe, specialist în cultura și limbajul semitic antic, m-a ajutat nu numai cu secțiunea despre iudaism, ci cu tot ceea ce are legătură cu Israelul antic.

Îi adresez din nou mulțumiri lui John Maddex de la Ancient Faith Ministries, care a fost dispus să-și asume riscul ediției inițiale și a acceptat, de asemenea, această ediție revizuită, inclusiv noua emisiune radiofonică având la bază tematicile din *Ortodoxie și false credințe*. Sunt recunoscător întregului personal de la Ancient Faith Radio și Ancient Faith Publishing pentru munca pe care aceștia o depun.

Cuvântul înainte scris de arhiepiscopul Michael, mentorul și duhovnicul meu din timpul anilor de curs de la seminar, este, de asemenea, un mare dar. Îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru dragostea și grija pe care mi le-a arătat Înaltpreasfinția Sa în anii dificili ai seminarului și pentru prietenia sa continuă. Sunt recunoscător pentru păstoria propriilor mei ierarhi, mitropolitul Joseph și episcopul Thomas, care îi inspiră pe clericii lor să se implice și mai mult și să sporească duhovnicește. De asemenea, îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru regretatul mitropolit Philip, a cărui viziune în propovăduirea credinței ortodoxe în rândul americanilor de rând strălucește în amintirile noastre.

Sunt mereu recunoscător pentru oamenii credincioși din Parohia ortodoxă antiohiană „Sfântul Pavel” din Emaus, Pennsylvania, care au audiat aceste prelegeri în 2009-2010 și noile versiuni în 2015-2016. Ei sunt publicul principal al discuțiilor care stau la baza acestei lucrări și motivul major pentru care scriu aceste texte. Am spus mai devreme că nu sunt expert în aceste chestiuni, dar

mă strădui să învăț și să devin învățător. Predarea de cunoștințe este unul dintre lucrurile pe care le iubesc cel mai mult în slujirea preoțească și sunt recunoscător că pot să fac catehizare în Parohia „Sfântul Pavel”.

Mulțumiri se cuvin în special soției mele Nicole și copiilor mei, care se sacrifică pentru soțul și tatăl lor. Sunt recunoscător și părinților mei. Tatăl meu, Bill, mi-a dăruit în mod deosebit dragostea sa mare pentru istorie, unul dintre principalele imbolduri pentru aflarea adevărului, iar regretata mea mamă, Sandy, m-a învățat – împreună cu tata – să pășesc pe urmele adevărului, indiferent unde mă călăuzește acesta.

O ultimă remarcă din această prefață nouă: s-ar putea să observați că subtitlul cărții s-a schimbat din *Cercetarea sistemelor de credință prin prisma credinței creștine străvechi în Cum să afli calea către Hristos într-un peisaj religios complicat*. Această schimbare este menită să semnaleze acum scopul meu mai mare pentru această lucrare – în loc să mă concentrez doar pe ajutarea creștinilor ortodocși să înțeleagă și să cunoască alte teologii, acum intenționez în mod explicit ca această lucrare să fie folosită și de neortodocși pentru a-i ajuta să afle adevărul despre Biserica Ortodoxă. Sper că volumul de față va contribui la cunoașterea noastră mai bună în formarea unor relații de prietenie autentică. Toate greșelile din text îmi aparțin. Și, dacă îmi permiteți să împrumut o expresie de la prietenii mei protestanți – *Soli Deo gloria!*

PREFAȚĂ LA PRIMA EDIȚIE

Procesul scrierii acestei cărți nu a fost unul obișnuit. Inițial am scris o serie de șapte prelegeri pe care le-am susținut pentru prima dată la un curs de catehizare pentru adulți la Catedrala ortodoxă „Sfântul Gheorghe” din Charleston, Virginia de Vest, ca răspuns la o întrebare a unui enoriaș: „Care este diferența dintre Ortodoxie și alte credințe?”

Cei care sunt „experți” (și eu folosesc termenul destul de vag) în viața teologică descoperă deseori cu surprindere că ceea ce pentru ei este atât de clar poate părea neclar și nediferențiat pentru cei care nu au avut încă timp să arunce o privire mai atentă asupra detaliilor teologiei. Cred că această surpriză este rezultatul situației moderne în care teologia este percepută ca ceva care interesează doar așa-numiții „experți”, și nu ar putea prezenta vreun interes pentru omul obișnuit.

Însă, de-a lungul timpului, am constatat că majoritatea oamenilor chiar devin interesați de teologie, odată ce detaliile sunt scoase la iveală și mai ales când înțeleg că teologia ne influențează cu adevărat viața de zi cu zi, că forma sa modelează tot ceea ce facem. Am înțeles limpede aceasta atunci când am susținut pentru prima dată prelegerile care stau la baza cărții de față.

Deși conținutul acestei cărți, în forma sa de volum tipărit, a fost prezentat public anterior, în special prin intermediul Ancient Faith Radio sub forma seriei de emisiuni intitulate *Ortodoxie și false credințe*, acum, când vede tiparul, intenția mea rămâne aceeași: să răspund creștinilor ortodocși la întrebarea despre deosebirile dintre credința ortodoxă și alte credințe.

Vreau să subliniez că scopul acestei cărți nu este de a fi folosită ca o armă împotriva celor de alte credințe... Să le fie rușine celor care încearcă aceasta!

Cartea de față a fost scrisă pentru educarea creștinilor ortodocși și, deși sunt conștient că va fi citită de oameni care nu sunt ortodocși, ei ar trebui să înțeleagă că, pe de o parte, nu este „îndreptată” împotriva lor, iar pe de altă parte, sfera sa largă, dar totuși limitată, nu îngăduie expunerea detaliată a doctrinelor și tradițiilor altor religii.

Chiar dacă *Ortodoxie și false credințe* evaluează conținutul învățăturilor altor credințe, nu este o lucrare suficient de apologetică. Cei care se ocupă cu adevărat de apologetică sunt oameni mult mai calificați și învățați decât mine și nu mă îndoiesc că aceștia, dacă citesc cartea de față, ar putea identifica repede diverse aspecte care nu se ridică la standardele apologetice adecvate, indiferent dacă sunt sau nu de acord cu concluziile mele. Pentru cei interesați, sunt o mulțime de cărți sau locuri în care pot găsi astfel de dezbateri.

Afirmația fundamentală, firul roșu al acestei lucrări este că credința creștină ortodoxă este adevărată în mod unic, doar ea conține plinătatea revelației lui Dumnezeu către om și că Biserica Ortodoxă este aceeași comunitate bisericească întemeiată de Iisus Hristos prin Apostolii Săi în primul veac. Pentru că am pornit de la premisa că acesta este adevărul, modul în care abordez alte religii și culte în cartea de față nu va fi niciodată satisfăcător pentru adepții acestora. (La urma urmei, dacă am fi într-un tot de acord, atunci ori ei sunt ortodocși, ori eu fac parte din cultul lor!) Am încercat totuși să fiu cât se poate de corect.

Nădăjduiesc ca în această carte să le ofer creștinilor ortodocși o introducere în principalele elemente de doctrină și practică care deosebesc credințele neortodoxe de Ortodoxie. Mai multe detalii și nuanțe decât oferă această introducere pot fi găsite în alte cărți și îi încurajez pe cei care doresc să aprofundeze aceste chestiuni și să continue să le cerceteze. Pentru cei care doresc un „manual” despre ceea ce separă alte credințe de creștinismul ortodox, cartea aceasta (sper) este pentru voi.

Cei familiarizați cu emisiunile podcastului *Ortodoxie și false credințe* trebuie să înțeleagă că volumul de față nu este o simplă ediție tipărită a textului prezentat în cadrul emisiunilor. Cu toate că o mare parte din material este același, cartea reprezintă o revizuire, o extindere și (în unele cazuri) o corectare a materialului

discutat la radio. Mai ales în această ultimă privință, le sunt îndatorat în special celor doi domni care m-au ajutat să clarific o serie de probleme – dr. Cyril Jenkins și Matthew Baker. Lectura nemiloasă a manuscrisului meu a fost exact lucrul de care aveam nevoie. De asemenea, sunt recunoscător tuturor celor care au fost de față la prelegerile inițiale (atât în Charleston, cât și în Emaus, unde se află parohia mea actuală) și au pus întrebări referitoare la cele spuse de mine, forțându-mă să reflectez mai mult la unele aspecte și să le cercetez mai detaliat. Mulțumesc și lui John Maddex de la Conciliar Media, care (inexplicabil) a acceptat ca emisiunea să fie difuzată la Ancient Faith Radio și celor de la Conciliar Press care au contribuit la îmbunătățirea acestei lucrări în forma sa scrisă. Sunt deosebit de recunoscător soției mele, Nicole, care, cumva, consideră întotdeauna că aventurile neroade ale soțului ei sunt oportunități.

Introducere

DOGMA CONTEAZĂ

De cele mai multe ori, suntem preocupați de adevăr. Casierul trebuie să se asigure că știe exact ce plată trebuie să facă. Asistenta trebuie să administreze doza corectă de medicamente unui pacient. Matematicianul își verifică din nou și din nou demonstrațiile. Juriul ascultă cu atenție toate faptele pentru a desluși adevărul într-un proces. Profesorul de istorie trebuie să cunoască exact numele și datele. Omul de știință publică lucrări prin metoda „peer review”, pentru a se asigura că toată lumea obține rezultate corecte. În toate aceste cazuri, și nu numai, nu opinia personală este aspectul important. Important este adevărul.

Cu toate acestea, se pare că, atunci când vine vorba de religie și spiritualitate și de întrebările morale adiacente, devenim brusc relativiști. Adevărul nu contează. Din nefericire, noi nu întrebăm: „Cine este Dumnezeu cu adevărat?”, ci: „Cine este Dumnezeu *în opinia ta?*” În loc să ne întrebăm ce înseamnă că Dumnezeu a devenit om, spunem că este în regulă ca unii oameni să creadă aceasta sau nu dacă vor. În loc să ne întrebăm dacă Dumnezeu așteaptă ceva de la noi sau dacă ne-a dat vreo poruncă pe care să o împlinim, noi judecăm rânduielile religiei în funcție de ceea ce dorim, mai exact dacă religia respectivă se potrivește stilului *nostru* de viață. Căutarea obiectivității este abandonată și subiectivitatea domnește.

Dar această problemă este mai presus de subiectivitate – care încearcă să vadă un adevăr din diferite puncte de vedere – în lumea mult mai variabilă, trivială și fără consecințe a opiniei și preferințelor. Nu mai este vorba despre adevăr. Este vorba despre ceea ce vreau eu.

Această problemă fundamentală este agravată de lipsa predominantă de familiaritate cu instrumentele tradiționale ale cunoașterii spirituale. Majoritatea oamenilor nu fac ceea ce este

necesar pentru a cunoaște ce este adevărat. Dacă un astronom refuză să folosească un telescop sau un biolog refuză să folosească un microscop, am putea considera că acești oameni au, în cel mai bun caz, cunoștințe incomplete în domeniile lor de cercetare.

Din punct de vedere creștin, instrumentul care lipsește pentru cunoașterea spirituală este curăția inimii, așa cum a spus Iisus: „Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8). Curăția inimii începe cu smerenia. Ceea ce lipsește, de asemenea, este o îndrumare adecvată despre cum să dobândim această curăție cu ajutorul celor care *L-au văzut* pe Dumnezeu și au transmis această experiență generației următoare.

Platon a identificat aceeași problemă atunci când a scris *Republica* și a compus faimoasa alegorie a peșterii. În această alegorie, prizonierii înlănțuiți într-o peșteră pentru întreaga lor viață cred că lumea este definită de umbrele pe care le văd pe perete. Dacă unul dintre prizonieri ar putea să scape și să-și găsească drumul spre lumea exterioară și apoi să vadă soarele și lumea așa cum sunt, cum ar putea descrie acea experiență oamenilor a căror întreagă viață este definită de umbre? Iar dacă se împiedică pe drumul înapoi în peșteră, cei încă înlănțuiți cu fața la perete îl ridiculizează considerând că experiența sa în lumea reală mai degrabă l-a vătămat decât luminat. Aceasta este situația nefericită a multor credincioși creștini de astăzi – lumea consideră că religia nu i-a luminat, ci i-a vătămat.

Prin urmare, sugestia mea este că marea bătălie spirituală din timpul nostru nu este o luptă între credincioși și atei. Mai degrabă este o luptă între mândrie și smerenie. Ne așteptăm și chiar vrem ca ceilalți să fie smeriți în cele mai multe domenii ale vieții – de fapt, contează ceea ce este adevărat din punct de vedere obiectiv, nu ceea ce oricare dintre noi ar putea *crede* că este adevărat. Opiniile noastre nu au importanță. Totuși, când vine vorba de întrebări fundamentale despre noi înșine și despre scopul existenței noastre, despre semnificația vieții, lăsăm deoparte smerenia și ne plasăm în centrul universului. A ceda tentației mândriei este ceva obișnuit chiar și printre creștini.

Una dintre ipotezele de bază ale acestei cărți este că Adevărul – și aici folosesc în mod deliberat majuscula A – nu este relativ și că creștinismul ortodox reprezintă plinătatea Adevărului,

locul revelației lui Dumnezeu în Hristos. De ce? Pentru creștinul ortodox, Iisus Hristos este Adevărul (Ioan 14, 6) și, deoarece Adevărul este o Persoană, adevărul nu poate fi relativizat. Pornind de la această temelie, vom descrie și analiza diverse grupări religioase și învățăturile lor, văzând ce avem în comun cu acestea și ce ne deosebește.

Întrucât Adevărul nu este relativ, ar trebui să fim dispuși să lăsăm deoparte ceea ce noi am prefera să fie adevărat și să îmbrățișăm doar ceea ce este indubitabil adevărat, schimbându-ne pe noi înșine, schimbând atitudinile și credințele noastre atunci când este necesar. Dacă suntem confrunțați cu un adevăr cu care nu suntem de acord, dar totuși ne dăm seama că este adevărul, nu ar trebui să spunem: „Nu cred aceasta”, ci mai degrabă: „Nu cred aceasta încă”.

CHESTIUNEA ADEVĂRULUI

A devenit demodat să spui că o anumită doctrină este adevărată, iar alta este falsă. Totuși, dacă ar fi să aruncăm o privire asupra situației din urmă cu doar o sută de ani, am vedea că majoritatea grupurilor religioase considerau propriile doctrine adevărate și ajungeau, de asemenea, la concluzia logică că doctrinele contradictorii trebuie, prin urmare, să fie false. (Acest lucru este încă valabil pentru mare parte din religiile lumii.)

Majoritatea Bisericilor practicau Comuniunea închisă.

Majoritatea Bisericilor fără ezitare i-ar fi numit eretici pe adepții altor Biserici.

Majoritatea Bisericilor ar spune probabil că numai membrii lor pot fi mântuiți.

Aceasta nu înseamnă că acelea au fost „vremurile bune”, ci că a fost un timp în care credincioșii au abordat chestiunea doctrinei mult mai în serios.

Astăzi, a ajunge la concluzia că unele doctrine sunt adevărate și altele sunt false și, mai ales, a vorbi public despre aceasta sunt considerate atitudini nepoliticoase, ceva care nu este „drăguț”,

cuvânt folosit de obicei cu sensul de „amabil”. Un dezacord public cu privire la religie este de obicei considerat ofensator.

Așadar, în această epocă a corectitudinii politice și a relativismului ni s-au dat noi atitudini de teologie culturală pe care ar trebui să le profesăm. Această teologie poate fi exprimată prin astfel de afirmații:

- * „Toate religiile sunt practic la fel. Ceea ce contează este să faci binele.”
- * „Cu toții ne închinăm aceluiași «Dumnezeu».”
- * „Religia este o chestiune privată. Nu încercați să «impuneți» altora credința voastră.”
- * „Nu cred că vreuna dintre religii este într-un totu corectă. Vom afla ce este adevărat după ce vom muri.”

Toate aceste afirmații se bazează pe o ipoteză comună: învățăturile despre Dumnezeu și natura ultimă a realității nu sunt foarte importante. De aceea nu ar trebui să fie discutate public. De aceea detaliile lor nu contează cu adevărat. De aceea nu ar trebui să încercăm să-i aducem pe oameni la credința noastră. În realitate, nu există ceva ce ar putea fi numit adevăr. Totul este relativ – cu excepția poate a afirmației că „totul este relativ”.

Pentru aproape orice alt aspect din viață, indiferent dacă este vorba de tehnologie, sănătate, sau chiar palmaresul Super Bowl² al echipei tale preferate de fotbal, cerem de la ceilalți seriozitate, detalii și acuratețe. Cu toate acestea, noi, din punct de vedere cultural, ignorăm un adevăr de bază, dar evident: *Dacă există într-adevăr un Dumnezeu, atunci întrebările Cine este El și ce ar putea dori de la noi sunt mai importante decât orice altceva în univers*. Pe această ipoteză de bază este fundamentată această carte. În calitate de credincioși, nu ne preocupăm de ceea ce este „drăguț și politicos”. Sarcina noastră este aflarea adevărului.

Scopul acestei cărți este examinarea diferențelor dintre credința Bisericii Creștine Ortodoxe și credințele altor comunități

---

² Cel mai important eveniment organizat de Liga Națională de Fotbal [american] a Statelor Unite ale Americii. Meciul se joacă în prima duminică a lunii februarie. [n.tr.]

creștine și cele ale necreștinilor. În calitate de creștin ortodox, cred că credința creștină ortodoxă este adevărată *în mod unic*. Nu aș fi ortodox dacă nu aș crede că aceasta este adevărata credință revelată de Dumnezeu în Fiul Său Iisus Hristos. Dacă întâlnesc o învățătură a Bisericii mele care nu are niciun sens pentru mine sau care mi se pare incorectă, atunci eu trebuie să fiu reformat, nu Biserica. Aceasta este viziunea tradițională a aproape tuturor religiilor, spre deosebire de înțelegerea modernă a credinței în stilul consumatorului: fiecare persoană este arbitru a ceea ce este adevărat și fals și este liberă să aleagă acele bucați de „spiritualitate” și credință care îi plac dintr-un fel de bufet religios.

Imaginați-vă, totuși, dacă am adopta această abordare în alte domenii ale vieții. Ce s-ar întâmpla dacă le-am permite medicilor să aleagă ce doresc dintr-o mulțime de idei și tratamente medicale? Ce s-ar întâmpla dacă am mânca orice am vrea, indiferent dacă mâncarea pe care o alegem este sau nu hrănitore, ba chiar otrăvitoare? Ce s-ar întâmpla dacă am alege o guvernare bazată nu pe egalitate și dreptate, ci mai degrabă pe sentimente și opinii personale? Dacă în toate aceste domenii este necesară o căutare necruțătoare a adevărului, cu cât mai mult este adecvat acest lucru pentru întrebările care au semnificație veșnică?

Aceasta este natura Adevărului: El este adevărat, indiferent de ceea ce spune cineva despre El. În fața Adevărului, nu există opinie personală. Majoritatea oamenilor, în adâncul sufletului lor, cred deja acest lucru, dar este posibil să nu-l aplice la întrebarea care contează cel mai mult, și anume: „Cine este Dumnezeu și ce vrea El de la mine?” Dar știm cu toții că există bine și rău. Există adevăr și minciună. Această cunoaștere, bazată pe propria noastră experiență în viața de zi cu zi, ar trebui să ne formateze toate gândurile și acțiunile cu privire la ceea ce este, în cele din urmă, adevărat.